

הילכתא

לדעת לחיות כהלכה

דבר העורך

תן לחכם ויחכם עוד

נוגע למעשה: השאלה שמאוד נוגעת למעשה לכל יידיש שנומד בשבת ובליבו צער על צרה כלשהי או משאלה שהוא רוצה לבקש עליה מהקב"ה ביום השבת הנעלה והמרומם, ונשאלת השאלה האם מותר וראוי לבקש בקשות פרטיות בשבת, ומהם טעמי הדין וההפ"ק מ'בין הטעמים'?

יש תפילות שהם בתוך סדר התפילה, כגון יהי רצון אחרי ברכות השחר, אלוקי נצור, יקום פורקן, ברכת החודש, הרחמן בברכת המזון, רבש"ע בק"ש שעל המיטה, ויש תפילות בנוסח פרטי, כגון בקשות פרטיות בתפילה, תחינות אחרי אמירת תהלים.

יש גם תפילות מיוחדות בעת צרה, כגון סכנה על הציבור, חולה מסוכן ושאינו מסוכן, ותפילות מיוחדות בעת רצון ובזמנים מסוגלים, כגון התחינה לאשה אחרי הדלקת נרות, 'ריבון כל העולמים' אחרי 'שלום עליכם', בברית מילה כשהתינוק בוכה, על אתרוג מהודר בט"ו שבשט שחל בשבת, תפילת הש"ה בער"ח סיון שחל בשבת, ועוד.

ישנה חלוקה נוספת, בין תפילות על גשמיות לתפילות על רוחניות, בין תפילות שמבקשים בפה, לבין בקשות בהרהור הלב.

איסור שאלת צרכים בשבת הוא מההלכות שאינן מוגדרות דיו, כאשר השו"ע והפוסקים כמעט ולא כתבו את פרטי הדינים, והאחרונים התחבטו בגדר הדברים: אין חולק על כך שיש איסור בקשת צרכים בשבת, ולכן תפילה שבמהותה היא תחינה ובקשה, אסור לאומרה בשבת, כדוגמת תחנון, אבינו מלכנו, י"א מדות, בקשות פרטיות בסוף התפילה ואחרי אמירת התהלים.

ומצד שני, הרבה תפילות ותחנונים נוהגים לומר בשבת, כמו אלקי נצור, בריך שמיא, ברכת החודש, הרחמן בברכת המזון, ועוד.

בנושא 'בקשות פרטיות בשבת' נכתבו מאמרים רבים ונכבדים, אולם מקוצר הגיליון, לא שייך להקיף את הנושא עם כל הפרטים, והעיקר לדעת את יסודות הסוגיא, והמנהגים השונים מהם התפילות שאומרים, והתפילות שלא אומרים, ותן לחכם ויחכם עוד!

בברכת התורה
עקיבא יוסף לוי

נושא הגיליון

'בקשות פרטיות בשבת'

שַׁבַּת היא מְלִזְעָק

תכנית: תקציר הגיליונות בנושא 'בקשות בתפילה'. הגיליון הקודם 451 'בקשות פרטיות בתפילה'. הגיליון הנוכחי 452 'בקשות פרטיות בשבת'. גיליון 453 'בקשות פרטיות בראש השנה וביום הכיפורים'. גיליון 454 'בקשות פרטיות ביום טוב'.



היקף נפלא של הנושא על כל פרטיו, מופיע בהרחבה במאמרים שנכתבו על כך, על ידי הג"ר מרדכי קוט שליט"א (קונטרס 'מים רבים' ירושלים אלול תשפ"ד), הג"ר יהונתן בן צור שליט"א (שלמי יהונתן קונטרס

'שאלת צרכים'), הג"ר יעקב זאב פישר שליט"א (קונטרס 'בקשות בשבת'), הג"ר שמחה בן ציון רבינוביץ שליט"א (פסקי תשובות סימן רפח אות ה-יא), הג"ר יוסף שטילרמן שליט"א (דור המלקטים שבת חלק ב עמוד 910), הג"ר ישראל אריה סילקין שליט"א (קונטרס 'אותה אבקש'), הג"ר גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א (גם אני אודך תשובות הגר"א ליברמן שבת סימן כא ואילך), ועוד. הגיליון שלפנינו מבוסס על היסודות שהובאו במאמרים הנ"ל.

1. איסור שאלת צרכי

מקור האיסור: אסור חכמים לאדם לשאול צרכיו בשבת,

מזל טוב

הגיליון הוקדש על ידי הג"ר משה אלקיכין שליט"א לרגל שמחת הולדת בנו שיחי' בשעט"מ
יהי רצון שיזכה להכניסו בבריתו של אברהם אבינו בעתו ובזמנו, ולגדלו לתורה ולחופה ולמעשים טובים, וירוה ממנו ומכל צאצאיו רוב נחת דקדושה אמן.

לו לומר התחינה. ויותר מכך כתב השל"ה (מסכת שבת נר מצוה אות מח), שבתענית חלום מותר להתבודדות על חטאיו ולבכות.

3. תפילה על חולה

שבת היא מלעוק: מבואר בגמ' (שבת דף יב.) ונפסק **בשו"ע** (אורח חיים סימן רפז סעיף א, יורה דעה סימן שלה סעיף ו), **ובמשנ"ב** (סימן רפז ס"ק ב), מותר לנחם אבלים ולבקר חולים בשבת, המבקר חולה בשבת, אינו אומר כמו בחול, אלא אומר 'שבת היא מלעוק ורפואה קרובה לבוא', או 'כולה היא שתרחם', והשו"ע מוסיף לומר 'ושבתו בשלום'. ומסביר הר"ן (דף ה: מדפי הרי"ף) שאינו יכול לבקש עליו רחמים בשבת, מכיון שעלול להביאו לבכי וצער, אלא אומר להם דברי תנחומין שלא יצטערו.

בדומה לזה ביאר המהרש"א (חידושי אגדות שבת דף יב, ד"ה אומר), את הנוסח 'רפואה קרובה לבוא', שאם היה עכשיו יום חול, היה יכול להתפלל על הרפואה ולהתרפא, אך כעת בשבת שאסור לעוק על החולה שיתרפא, לכן מוסיפים ואומרים 'רפואה קרובה לבוא', כלומר שהרפואה תבוא מהרה בשבת בלא תפילה, כמו שהיתה מגיעה בחול עם תפילה.

לגבי חולה השרוי בסכנת חיים, מבואר **בשו"ע** (סימן רפח סעיף י) שזועקים ומתחננים עליו. וכתבו **במגן אברהם** (סימן רפח ס"ק יד) **ובמשנה ברורה** (ס"ק כח) שעל חולה שאינו מסוכן אסור לעוק, וכשעושים 'מי שבירך' לחולה שאין בו סכנה, אומרים בסוף המי שברך 'שבת היא מלעוק, ורפואה קרובה לבוא'.

יקום פורקן: לגבי 'יקום פורקן' מבואר **בשו"ע** (סימן רפד סעיף ז) שנוהגין לומר בשבת אחר קריאת התורה 'יקום פורקן' ולברך את כל העוסקים בצרכי ציבור באמונה, ואין בזה משום איסור תחינה בשבת. וביאר ה**לבוש** (שם) שאינו בכלל תחינה שמבקש מהקב"ה לקיים את בקשתו, אלא הוא בכלל ברכה שמברך את חבריו.

ובספר **הלכות הגר"א זמנהגיו** (עמוד קיד בשם אור חדש) שהטעם הוא מפני שאנו צריכים להתפלל על שלום תלמידי חכמים שהם תשושי כח, ולכן קבעו לומר בשבת מפני שאז הכל מצויין בבית הכנסת, והתפילה מקובלת ביותר.

4. טעם האיסור

מצינו כמה דרכים בטעם האיסור לבקש את צרכיו בשבת;

ממצוא חפצך: מבואר **במדרש רבה** (ויקרא פרשה לד) על

מבואר **בירושלמי** (מסכת שבת פרק טו הלכה ג) והוא **בטור** (סימן קפח) שדורשים **מהפסוק** (שמות פרק טז פסוק כה) שְׁבֶתָ לָהּ, שבות כה, מה הקדוש ברוך הוא שבת ממאמר, אף אתה שבות ממאמר, אמר רבי חנינא, מדוחק התירו לשאול שלום בשבת כו', תני אסור לתבוע צרכיו בשבת.

עוד מבואר בגמ' (ברכות דף לג.), וביתר ביאור **בירושלמי** (מסכת ברכות פרק ה הלכה ב), ונפסק **בשו"ע** (סימן רצד סעיף א), **ובמג"א** (ס"ק א), **ובמשנ"ב** (ס"ק ב), הטעם שמזכירים בתפילת מוצאי שבת 'אתה חוננתנו' בברכת 'חונן הדעת', שהיא בתחילת ברכות אמצעיות, משום שאסור לעשות מלאכה לפני הבדלה, ואסור לאדם לתבוע צרכיו לפני הבדלה. (בבבלי כתוב מפני שהיא ברכה ראשונה של חול, ואילו בירושלמי התווסף הנקודה, מפני שאסור לבקש צרכיו לפני הבדלה).

טעם נוסף מבואר בבבלי ובירושלמי, 'שאם אין דעת הבדלה מנין'. שרק על ידי הדעת ניתן להבדיל בין קודש לחול, ולכן נתקנה תפילה זו בברכת הדעת.

2. צרות הכלל והפרט

פיקוח נפש: בגמ' (תענית דף יד, יט.) נחלקו תנאים על אלו צרות מותר להתפלל בשבת, לתנא קמא מותר להתריע בשבת באמירת 'עננו', על עיר שהקיפה גייס נכרים או נהר, ועל ספינה הטובעת בים. אבל לר' יוסי מותר רק להתריע כדי להזעיק עזרה, ולא לצעקה באמירת תפילת 'עננו'. עוד מבואר בגמ' (בבא בתרא דף צא.) שעל יוקר המחיה מתריעין אפילו בשבת.

להלכה נפסק **בשו"ע** (סימן רפח סעיף ט, סימן תקעו סעיף יג), שאין זועקים בשבת על שום צרה, חוץ מצרת המזונות ועיר שהקיפה אנסין או נהר, וספינה הטובעת בים, ויחיד הנרדף מאנסין או לסטים או רוח רעה, או חולה שיש בו סכנה היום, זועקים ומתחננים עליהם בתפילה בשבת.

תענית חלום: כתב **בשו"ע** (סימן קל סעיף א) אדם שראה חלום רע, יאמר תפילה מיוחדת בברכת כהנים בשעת נשיאת כפים, וְבָנוּ שֶׁל עוֹלָם, אֲנִי שֶׁלָּךְ וְחַלּוּמוֹתַי שֶׁלָּךְ וכו'. ומבואר **במגן אברהם** (סימן קכח ס"ק ע), הביאו **המשנה ברורה** (סימן קל ס"ק ד), כשנושאים כפים ביום טוב שחל בשבת, לא יאמר את התחינה, כי אין אומרים תחינות בשבת, ורק ביום טוב שחל ביום חול אומרים את התחינה, כי ביום טוב מקילים יותר לגבי תפילות ובקשות, כמו שאומרים אבינו מלכנו ביום טוב ולא בשבת, אלא אם כן חלם חלום רע באותו לילה, שומתר להתענות משום פיקוח נפש, קל וחומר שומתר

הוא. אמנם לפי הבגת ה**טור** (סימן קכח) **בר"ף** (שם) יש לשנות לברכת 'נחמנו'.

וכתב **בדרישה** (סימן קכח אות ה) שהירושלמי שואל רק על 'רענו זוננו פרנסנו', ולא שואל על תחילת הברכה, 'רחם נא ד' אלקינו', כי אינו מתוקן בלשון בקשה, ועוד שבקשה האסורה בשבת היינו רק כאשר אדם מבקש על פרנסה ורפואה ואורך ימים ועושר, אבל כאשר מבקש על בנין הארץ וביאת משיח וקיומן גליות לא מקרי בקשה.

ויש להוסיף, שכעין זה מצינו בקשה בברכת 'והערב נא' בברכות התורה, וכן 'ותן בלבנו להבין' בברכת 'אהבה רבה', שההיתר הוא משום טופס ברכה, שלא תיקנו נוסח מיוחד לשבת. ולפי השיטות שמותר לבקש בשבת על בקשות רוחניות (ויתכן שזה כוונת הדרישה הנ"ל), יש טעם נוסף להיתר בברכת 'והערב נא', משום שהם בקשות על רוחניות.

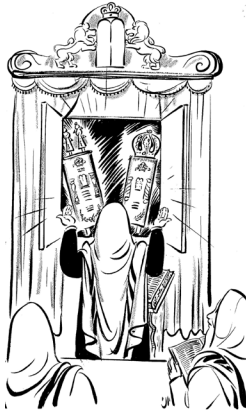
6. מחלוקת בגדר ההיתר

הקדמה: נחלקו הפוסקים בגדר ההיתר של 'טופס ברכה', האם ההיתר נאמר רק בבקשה המובלעת בתוך הברכה כמו 'רענו זוננו', או שההיתר נאמר גם בכל נוסח תפילה קבוע, ונפק"מ 'להרחמן' אחרי ברכת המזון, ו'אלקי נצור' אחרי שמונה עשרה אם אמר 'יהי לרצון', ועוד תפילות קבועות.

הרחמן: נחלקו הפוסקים בדיון 'הרחמן' בסוף ברכת המזון, לדעת **השבלי הלכת** (סימן צד), **והאר זרוע** (חלק א סימן קצט), וכך נוקט **המשנ"ב** (סימן קכח ס"ק ט), אין למעט באמירת 'הרחמן' בשבת, כי טופס ברכות כך הוא, למרות שאינו מתקנת חכמים, מכל מקום כיון שנהגו לאומרו בכל ברכת המזון, נעשה כטופס ברכה.

ותמה על כך **הבית יוסף** (סימן קכח) ש'הרחמן' הוא תוספת שנהגו להוסיף מעצמם אחרי ברכת המזון שחייבו חז"ל, ולא נחשב טופס ברכות רק בתוספת בברכה עצמה כמו 'רענו זוננו פרנסנו'.

אלוקי נצור: לגבי הבקשות באמירת 'אלקי נצור' בסוף תפילת שמונה עשרה, מבואר **באר זרוע** (חלק ב סימן פט אות ג, הלכות מוצאי שבת) הטעם שאומרים בשבת 'אלוקי נצור' למרות שאינו מתקנת חכמים, כי אם מתפילת האומרים שנהגו לאומרו, מכל מקום כיון שנהגו העולם



הפסוק (ישעיהו פרק נח פסוק יג) מְצִיאוֹ חֶפְצָּה, מכאן שאסור לאדם לתבוע צרכיו בשבת.

ידבר דבר: בשו"ת שאלת יעב"ץ (סימן סד), מפורש שהטעם הוא שלא יהיה דיבורך של שבת כדיבורך בחול, הנלמד מהפסוק (ישעיהו פרק נח פסוק יג) וְדַבֵּר דְּבָר. וכן מדויק **בר"ן וברשב"א וברמב"ן** (שבת דף קיג). שהביאו את הירושלמי, על הסוגיא שלא יהיה דיבורך בשבת כדיבורך בחול.

עונג שבת: מבואר **במדרש תנחומא** (ורא סימן א), הטעם שמתפללין בשבת רק ז' ברכות ולא מתפללים י"ח ברכות, הכוללות הזכרת י"ב ברכות שמבקשים בהם על כל הצרכים, משום שאם יהיה לו חולה בתוך ביתו, נזכר בו ב'רופא חולי עמו ישראל' ומיצר, והשבת נתנה לישראל לקדושה לעונג ולמנוחה, ולא לצער.

וכן מפורש **בתשובות רש"י בספר הפרדס** (דף יט.), **ובשבלי הלכת** (סימן קכח), **ובשו"ת הרמב"ם** (פאר הדור סימן קל), שהאיסור לבקש צרכיו בתפילת שמונה עשרה, הוא מצד ששבת הוא יום מנוחה ועונג, **שנאמר** (ישעיהו פרק נח פסוק יג) וְקִרְאתָ לְשַׁבָּת עֲנֵנִי, ועל ידי שביקש על צרכיו בשמונה עשרה, עלול לבוא לידי צער ועוגמת נפש, וימעט בעונג שבת. וכן מדויק **ברמב"ם** שהביאו (בפרק ל הלכה יב) בדיון עונג שבת.

וכתב **בקרוב העדה** (על הירושלמי שבת פרק טו הלכה ג), שבכלל מצות עונג שבת, לחשוב כאילו כל מלאכתו עשויה ללא שום צרה ויגון, וכשמבקש צרכיו הוא מראה ההיפך, ומביא דאגה בליבו.

5. היתר 'טופס ברכה'

רענו זוננו פרנסנו: מבואר **בירושלמי** (מסכת שבת פרק טו הלכה ג), **ובמדרש רבה** (ויקרא פרשה לד) שמותר לומר בברכת המזון בשבת 'רענו זוננו פרנסנו', והטעם, כי הבקשה היא בכלל 'טופס ברכה'.

וכן נוקטים **תוס'** (ברכות דף מח: ד"ה מתחיל), **והרא"ש** (ברכות פרק ז סימן כב), ולפי הבגת **הבית יוסף** (סימן קכח) יתכן שגם לכך כוונת **הרי"ף** (דף לה: מדפי הרי"ף), וכך נוקט **המשנ"ב** (סימן קכח ס"ק ט), שמותר לומר בשבת 'רחם' בברכת המזון כמו בימות החול, משום שהוא 'טופס ברכות', ואותם הנהגים לשנות לברכת 'נחמנו' בשבת, מנהג שטות

שאחרי הברכה. ולכן נהג שלא לומר 'הרחמן הוא יפרנסנו' בשבת, וכן משם ואילך אינו אומר. וייסד את שיטתו על המבואר **ברמ"א** (סימן תקפד סעיף א) שמותר לומר סליחות ביום הכיפורים שחל בשבת, כיון שהוא באמצע הברכה והוא טופס הברכה, ואסור לומר 'איני מלכנו' בראש השנה וביום הכיפורים שחל בשבת, כיון שהוא אחר הברכה.

ולשיטת הגר"א אין אומרים בשבת בסוף התפילה את התחנונים של 'אלקי נצור', שאינו מטופס ברכות כיון שאינו בתוך הברכה [וחדש תלמידו באמרי נועם שם, שאם אמר 'היו לרצון' לפני 'אלוקי נצור', אינו נחשב טופס ברכות ולא יאמר 'אלקי נצור', אבל אם לא אמר עדיין 'היו לרצון' יאמר 'אלקי נצור' בשבת]. וכן לא היה אומר 'היו לרצון' שאומרים אחרי ברכות השחר, שאינו בכלל 'טופס ברכות'.

7. שמונה עשרה בשבת

קיצור התפילה: בתפילת שמונה עשרה בשבת, אין אומרים אלא שלוש ברכות ראשונות ושלוש ברכות אחרונות, ומוסיפים ברכה אחת באמצע מעניין היום, אבל שאר ברכות אמצעיות שתיקנו חכמים לתפילת חול, אין אומרים אותם בשבת. וצריך להבין, מדוע בימות החול מתפללים שמונה עשרה ברכות, ואילו בשבת שבטילין ממלאכה, מתפללים רק שבע ברכות?

ונאמרו בדברי חז"ל שני טעמים חלוקים בדבר;

טירחא דציבורא: מבואר **בגמ'** (ברכות דף כא.), כפי הבנת רש"י (ספר האורה סימן יט, ספר הפרדס סימן קעד, ובמהדורת ערנרייך עמוד רכח), ושו"ת **הרשב"א** (חלק א סימן קטו), וכך נפסק **בשו"ע** (סימן רסח סעיף ב), ו**במשנ"ב** (ס"ב, ב), טעם הדבר שאין להתפלל תפילת שמונה עשרה בשבת כמו בחול, משום שלא הטריחו חכמים את הציבור משום כבוד שבת, ותיקנו לומר ברכה אחת על שבת כתחליף לברכות אמצעיות של חול, ולכן אם טעה והתחיל ברכת 'אתה חונן' של חול, יסיים את הברכה שהתחיל בה, ואחריה יאמר את הברכה המיוחדת לשבת.

כלומר, למרות שיש איסור לבקש צרכיו בשבת, מכל מקום לגבי תפילת שמונה עשרה, שייך בו את ההיתר של טופס ברכה, והיה צריך להתפלל בשבת שמונה עשרה כמו ביום חול, ולהוסיף ב'רצה' הזכרה של שבת, כמו בראש חודש וחול המועד שמוסיף ב'רצה' 'יעלה ויבוא', וכל הסיבה שאין מתפללים כמו בימות החול, משום שלא הטריחו חכמים, ולכן אם התחיל תפילת חול מסיים את הברכה.

שאלת צרכיו: מבואר **במדרש תנחומא** (וירא סימן א) והובא **במחזור ויטרי** (סימן קמ עמוד רטז, ובסידור רש"י

לאומרו, נחשב שכך טופס התפילה ומותר. בהמשך יובא שיטת האוסרים לומר 'אלקי נצור'.

סברת המתירים: טעם שיטת המתירים ב'הרחמן' וב'אלוקי נצור', ביאר **הבן איש חי** (שו"ת תורה לשמה סימן קג, שו"ת רב פעלים חלק ב אורח חיים סימן מו), בשם **מהר"ש יפה** (יפה מראה על הירושלמי שבת פרק טו), שהאיסור הוא רק בתפילה על דבר מיוחד שאינו רגיל להתפלל עליו, כגון בקשות פרטיות בתפילה כדרך שהוא מבקש בימות החול, אבל נוסח תפילה ובקשה שתיקנו בשביל כל אדם, והתקנה היתה שיגידו אותה בכל שבת ושבת בקשת קבע, נעשה לענין דין שאלת צרכיו, כטופס תפילה הקבוע מאנשי כנסת הגדולה, כי מה שאדם רגיל לומר תמיד, אינו מתפעל מכך, ולא מצטער כל כך באמירתו. והטעם שלא אומרים בתפילת שמונה עשרה את הברכות האמצעיות של הבקשות, היינו רק בכדי שלא להטריחו כמבואר **בגמ'** (ברכות דף כא.).

וכתב **בשו"ת עטרת פז** (חלק א כרך ב יורה דעה סימן ב) למרות **שהבית יוסף** (סימן קפח) תמה לגבי 'הרחמן' שלא נחשב טופס ברכות, מכל מקום **בשו"ת אבנת רוכל** (סימן יב) יישב את מנהג העולם להוסיף ברכה ב'מי שבירך' לרפואת החולה ושאר בקשות, ולא ראינו מי שפקפק בדבר, ומותר לעשות כן כי נחשב ברכה ולא תחינה ובקשה, ועוד שנחשב טופס ברכות שמותר בשבת, כיון שכך סדר ה'מי שבירך'.

[אפשר לבאר לפי דבריו, שלכן מוסיפים ב'מי שבירך' את המילים 'שבת היא מלזעוק', כלומר, כיון ששבת היום, אומרים רק ברכה, ולא עושים מעמד תפילה].

סברת האוסרים: מאידך, טעם שיטת האוסרים ב'הרחמן' וב'אלוקי נצור', שטופס ברכות מותר רק מה שמובלע בתוך הברכה, כי לא מתקנים נוסח מיוחד לשבת, ולא מסתבר שיהיה שינוי בנוסח הברכה בין חול לשבת, אבל כל הוספת בקשה אחרת אסורה. וכפי שכתב **בקרוב העדה** (על הירושלמי שבת פרק טו הלכה ג), שהטעם הוא בכדי שלא יתבלבל בתפילתו.

וראה בדברי **המאירי** (מגן אבות ענין כד) לגבי ההוספות שאומרים בראש השנה, כיון שעיקר התפילה אינה תחינה ובקשה, למרות שבתוך הנוסח יש גם בקשות, אומרים אותו בשבת, כי הכל נגרר אחר העיקר, והבקשות מוסיפות בשלמות הברכה.

שיטת הגר"א: וכך ידוע שיטת **הגר"א** (אמרי נועם ברכות דף מח: ביאור הגר"א אורח חיים סימן תריט סעיף ג, מעשה רב החדש הנהגות הגר"א אות יט, אות קלח) שההיתר של טופס ברכה הוא רק בבקשה באמצע הברכה, ולא בבקשה

בשבת בקשות על רוחניות. וכן הורה הג"ר חיים קניבסקי זצ"ל (אשי ישראל פרק לו הערה סג, תשובות צו, שער המועדים ספירת העומר מילואים סימן ו, דרך שיחה חלק א עמוד רסט, רע) שאסור לבקש על צרכים רוחניים בשבת, ואסור להתפלל בשבת על הבנת דברי תורה, ואסור לומר בשבת את תפילת השל"ה וכדומה.

והוכיח כדבריו, מכך שאין היתר במוצאי שבת לבקש על דעה בחון הדעת קודם הבדלה באמירת 'אתה חוננתנו', למרות שברכת 'חונן הדעת' היא תפילה על רוחניות, כמבואר במשנ"ב (סימן קטו ס"ק א). וטעם ההיתר להתפלל לפני

הלימוד הוא משום שהיא בקשה קבועה, כשם שאומרים 'אלוקי נצור' בתפילת שמונה עשרה. עוד התיר לבקש בשעת ברית מילה, כי הוא זמן המסוגל לכך, ואי אפשר בזמן אחר.

9. הרהורים מתירים

מותר: מבואר באשל אברהם (בוטשאטש, סימן סח בסוף קטע הראשון, סימן שו סעיף ח), וכן הורה הגרש"ז אויערבאך זצ"ל (הליכות שלמה תפילה פרק יז דבר הלכה יד, שולחן שלמה סימן רפח הערה ב), והגר"ח קניבסקי זצ"ל (דרך שיחה חלק א עמוד רע), וכן מדויק קצת במהרש"א (חידושי אגדות שבת קיח: ד"ה עונג), שמותר לבקש את צרכיו בשבת בהרהור, כי בהרהור אין לחוש כל כך שיצטער, ולא גרע מהרהור בעסקיו שמותר. והורה הגרש"ז לגבי תפילה בזמן בכי התינוק בברית מילה, וכן לגבי תפילה על אתרוג בט"ו בשבט שחל בשבת, שיבקש בהרהור.

ומובא בשם האריז"ל (ספר אלף כתב להגה"צ יצחק וייס אב"ד ווערבויו אות קל) בשבת כשיאמר 'סומך נופלים ורופא חולים' יכוין על רפואת החולה. ולפי זה פירשו החיד"א (מפי השמועה) והישמח ישראל (תולדות ישמח ישראל פרק כה עמוד תרפא), ובלקט הקמח החדש (סימן קטז ס"ק א), ביאור הברכה שאומרים בשבת לחולה, 'שבת היא מלעוק ורפואה קרובה לבוא', מה הדגש על 'קרובה', כי בחול צריך להמתין לבקשה על החולה עד ברכת רפאנו שהיא ברכה שמינית בשמונה עשרה, אבל בשבת מתפלל על כך במחשבה בברכת 'אתה גיבור', שהיא הברכה השניה בשמונה עשרה.

נחשב תפילה: יש ראיות מכמה מקומות, שגם תפילה בהרהור נחשבת תפילה, ורצויה ומקובלת לפני הקב"ה;



סימן תקטו), ובארחות חיים לרבי אהרן מלונגיל (תפילות שבת אות ד-ו וממנו ב'כל בו'), ובמנורת המאור (תפילה פרק ב), הטעם שאין מתפללים שמונה עשרה ברכות בשבת, שאם יהיה לו חולה בתוך ביתו נזכר ב'רופא חולי עמו ישראל', והוא מיצר, והשבת ניתנה לישראל לקדושה לעונג ולמנוחה ולא לצער.

מהלך מחודש כתב בספר המנהיג (הלכות שבת סימן יא-יב), שהביא את דברי הבבלי שלא הטריחו חכמים את הציבור, וכתב יש מפרשים שהכוונה שלא יאריכו ויתעכבו בתפילת שמונה עשרה, ודחה פירוש זה (שאדרכה שבת הוא זמן

שמאריכין בתפילה), ופירש שכוונת הבבלי שלא הטריחוהו לומר תחינות ובקשות, לפי שהם גורמים צער.

כלומר, לפי טעם זה לא שייך בשמונה עשרה ההיתר של טופס ברכה, ויש בו את האיסור של שאלת צרכיו בשבת, כיון שברכות האמצעיות מיוחדות לבקשת צרכיו, ועלול לבוא לצער ודאגה.

8. בקשה רוחנית

מותר: יש אומרים שצרכים רוחניים מותר לבקש עליהם בשבת, שהרי איסורו משום ממצאו חפץ, והדין הוא שצרכי שמים מותרים. וכן הורה הג"ר יעקב קמינצקי זצ"ל (אמת ליעקב הערה שיג), והגרש"ז אויערבאך זצ"ל (הליכות שלמה תפילה פרק יד הלכה יא), והג"ר משה שטרנבוך שליט"א (תשובות והנהגות קונטרס דבר השבת הערה מט, ג), שמותר לבקש על צרכים רוחניים בשבת, ולכן מותר לומר בשבת קודם הלימוד את 'תפילת רבי נחוניא בן הקנה'.

וכן הורה הגר"ש אלישיב זצ"ל (ישא יוסף חלק ב סימן עט, פניני תפילה עמוד קיד), לגבי תפילה על אתרוג נאה שחיברה הבן איש חי, מותר לבקש בשבת, כי תוכנה היא בקשה על רוחניות, ותפילת השל"ה מותר להתפלל, אך ידלג על בקשת הפרנסה.

ולדעת הג"ר יוסף ליברמן זצ"ל (משנת יוסף חלק ו סימן פג, חלק ט סימן ככו) עדיף לומר את תפילת השל"ה ב'יום כיפור קטן' שלפני שבת, ולא לאומרו בשבת, כי יש בתפילה זו הזכרת דברים שעלולים להביא לידי צער. אך תפילה על אתרוג מהודר מותר להתפלל בשבת, כי נחשב צורך מצוה, ואין צער בתפילה זו.

אסור: מאידך הרבה פוסקים נוקטים שאסור לבקש

כותל המערבי: ההולך לכותל

המערבי בשבת, הורה הגר"ח קניבסקי זצ"ל (אשיחה חלק א עמוד שלה) שאף אם הגיע לכותל בשבת ולא יזדמן לו להגיע בימות החול, מכל מקום אסור לו לשאול צרכיו. וכעין זה דעת הגרי"ש אלישיב זצ"ל (פניני תפילה עמוד קיד) ההולך לכותל ארבעים יום ברצף כולל שבתות וחגים, אין לו להתפלל על צרכיו הגשמיים, אלא רק על בקשות רוחניות שמותר לבקשם בשבת.



לגבי תקיעות בראש השנה מבואר **במשנ"ב** (סימן תקצב ס"ק יב), בין הברכה עד סוף תקיעות דמיושב, לא ישיח ולא יתפלל ולא יאמר ה'יהי רצון' הנדפס במחזורים, רק יהרהר בלבנו. וכן לגבי תפילה על חולה מבואר **בברכי יוסף** (סימן קיט ס"ק א) בשם מהר"ר מולכו (תשובות כתב יד סימן קט), שיכוין במחשבה על החולה ב'רפאנו', ויתפלל עליו בפירוש ב'שמע קולנו'.

10. תפילות שונות

ריבון כל העולמים: בענין אמירת 'ריבון כל העולמים' שמודפס בזמירות ליל שבת אחרי 'שלום עליכם', מבואר בסידור **בית יעקב** (הנהגות ליל שבת, סדר הזמירות אחרי שלום עליכם) שאין נכון לאומרו בליל שבת, שהרי אסור לבקש צרכיו בשבת, ולא מובא בכתבי האריז"ל שום בקשה בליל שבת, אלא יאמרנו בבית הכנסת קודם מנחה אחרי הדלקת נרות, וכפי שנהג הצדיק ר' יוסף מארשקוב ז"ל.

וידוע **שמנהג בעלזא** לאומרו לפני תפילת מנחה בערב שבת, בכדי שלא לבקש בקשות פרטיות בשבת, ו**בזמירות מהדורת עוז והדר**, הביאו גירסאות שונות בתפילת 'ריבון העולמים' יש אומרים בנוסח של לשעבר לפי המנהג שאומרים אותו בלילה, ויש אומרים בנוסח של להבא לפי המנהג שאומרים אותו במנחה.

מאידך **בליקוטי מהר"ח** (סדר ליל שבת) מיישב את מנהג האומרים 'ריבון כל העולמים', כיון שנחשב 'טופס ברכות', וכן היקל הגר"ח קניבסקי זצ"ל (דרך שיחה חלק א עמוד רע) לומר 'ריבון כל העולמים'. **ובשו"ת שבט הלוי** (חלק א סימן נז) לימד זכות על האומרים, כיון שהבקשה הזו מדברת על ענייני קדושת השבת, והתחינה מוסיפה בנו את קדושת השבת, אינו דומה לתחינות האסורות בשבת המוזכרות **בשו"ע** (סימן רפח) שאינם תחינות לצורך שבת.

הדלקת נרות שבת: מבואר **במשנה ברורה** (סימן רסג ס"ק ב) ראוי שתתפלל האשה אחר שתגמור הדלקת נרות, שיתן לה הקדוש ברוך הוא בנים זכרים מאירים בתורה. וההיתר לומר בקשות אלו בשבת, ביאר הגר"ח פ' שיינברג זצ"ל (ארחות הרב עמוד פז) שאם לא עכשיו אימתי, כלומר שעכשיו הוא הזמן להתפלל על כך, ואין לה זמן אחר. עוד יש לבאר לפי השיטות שמותר לבקש בקשות על רוחניות, שגם תפילה זו בכלל ההיתר.

יבדני: אסור להתוודות בשבת, ואין אומרים 'אשמנו' בשבת. ומכל מקום מבואר **במגן אברהם** (סימן רפח ס"ק יא) וכן כתב **המשנה ברורה** (סימן רפח ס"ק כב) בשם האחרונים שמותר לומר בשבת את נוסח תפילת 'אלוקי עד שלא נוצרתי וכו' יהי רצון וכו', משום שהאיסור לבקש על צרכיו הוא רק כשמבקש על חולי או על פרנסה וכדומה, שכרוך צער בדבר, אך חרטה על העוונות טוב להגיד כל יום, כיון שאינו בלשון של וידוי.

לגבי אמירת 'ריבוננו של עולם' בקריאת שמע שעל המיטה, לדעת הכף החיים (סימן רלט ס"ק ב) לא יאמר בשבת, ולדעת הגר"א נבנצל שליט"א (ירושלים במועדיה חלק ב עמוד קסח) יאמר רק את תחילת הנוסח הַרְיָנִי מוֹחֵל וכו', בלי לומר את הבקשה שאחריה 'הִי צָוֵן וכו'.

11. צדדי היתר

חיידשים נפלאים: כתב **הלבוש** (לבוש האורה פרשת ואתחנן סוף דיבור הראשון), הובא **בעטרת זקנים** (סימן רפח ס"ק ג) שהאיסור לומר תחינות בשבת, היינו רק בתחינה על דברים שחסרים לאדם, שבקשות כאלו נאמרות בהכנעה ובשברון לב, אבל בקשה שיתן לו הקדוש ברוך הוא מתנות רבות יותר ממה שמגיע לו, אין דרכו לבקש בשברון לב ומותר לבקש בשבת, ולכן תיקנו וסידרו בקשות במעמדות בשבת.

חיידש גדול הורה הג"ר ישראל יעקב פישר זצ"ל (הליכות אבן ישראל מועדים חלק ב עמוד יח), שדוקא בזמנם שהיו מתפללים כראוי בבכיה, היה אסור לבקש צרכיו בשבת, אבל כיום שאין מתפללים בבכיה מותר לבקש צרכיו.

בנותן טעם להביא על כך את דברי הריב"ש (סימן תקיב), כיון שבקשת צרכיו בשבת רבו בו הסברות, ואינו איסור חמור כל כך, הולכים בו אחר המנהג.

חשש שעטנז בנעלים



מעשה שהיה: יום חמישי פרשת כי תצא ט' אלול תשפ"ד סמינר בית יעקב (הישן) רחוב מנחת יצחק ירושלים, הר"ר ישראל לויז הי"ו מנהל הסמינר כו"ז ברמקול בהודעה דרמטית לבנות הסמינר, כל מי שלובשת נעליים של חברת 'טומס' (TOMS) עם סוליית אספדיריל (חבלים / קש) שתחלוץ אותן מיד, ותשלח אותן לבדיקת שעטנז. מסתבר, שאחת הבנות שלחה את הנעל לבדיקה במעבדת שעטנז, וקיבלה תשובה שהנעליים שלה של חברת 'טומס' הן שעטנז. מאות בנות הסתובבו בלי נעליים באותו יום בסמינר. חלקן נאלצו לחזור יחפות לביתן, או להשתמש בנעלי בית שהושאלו. לא רק בסמינר הישן, גם בעוד סמינרים נפוצה השמועה, והרבה בנות הסתובבו בלי נעליים. בסמינר החדש בירושלים נפוצה השמועה ביום שישי, ומאות בנות חלצו את נעליהן. לפי השמועות, בסמינר אחר, לאחר כחצי שעה של הסתובבות ללא נעליים, התקבלה תשובה מרב שכל עוד מדובר בשמועה שאינה מבוססת די הצורך, אין צורך לחלוץ את הנעליים, הנעליים נלבשו חזרה עד חזרתן של הבנות הביתה.

הבהרת הדברים: סוף דבר, מספר הר"ר יהודה שלאס הי"ו הבודק במעבדת שעטנז במודיעין עילית ובכני ברק; בבירור אצל כל המעבדות המוסמכות כאן בארץ ישראל, בדגש על המעבדות החשובות בירושלים עיר הקודש, לא נמצא שעטנז אפילו בזוג נעליים אחד של חברת טומס, כל הכבוד לדקדוק ההלכה של בנות הסמינר, אבל במקרה הספציפי מדובר בשמועה ללא בסיס עובדתי מוצק, כאשר הבנות סיפרו זאת לרבנים של הסמינר כעובדה בדוקה ומוגמרת. בדקנו נעליים כאלו ונמצאו ללא חשש שעטנז, עדיין לא שמענו על מעבדה שהגיעה לתוצאה שונה.

לפני כחמש שנים הופצה שמועה, על סוודרים שלובשות בנות הסמינרים שנמצא בהם שעטנז, וכך רצה השמועה יותר משנה, והציפו את המעבדות עם הסוודרים הללו, ואף אחד לא מצא אפילו סוודר אחד עם שעטנז. בבקשה, אם יש למישהי מידע אישי ולא רק משמועה, שנמצא בנעליים הללו שעטנז, שתודיע בדחיפות לאחת המעבדות המוסמכות, לזכיו הרבים ומניעת מכשול.

זכות גדולה: אמר על כך הר"ר יצחק וחנן הי"ו מ'מכון קודשא' במעשה שהתפרסם היה קידוש ד', ויש לשבח את ההנהלה ואת הבנות שנזוהו כהלכה בירת שמים טהורה, כך בדיוק צריך לנהוג כאשר יש התרעה בזמן אמת על סכנת חזירה של שעטנז לסמינר. העובדה שבסוף התברר שמדובר בהתראת שוא, אינה מורידה את ערך המצוה. הסיפור אירע בפרשת כי תצא, וכתוב בפרשת השבוע (דברים פרק כב פסוק יא) לא תִלְבָּשׁ שְׂעִטָּנָה. מאת ד' היתה זאת, שהבנות קיבלו שיעור הלכה למעשה בליווי המחשה, מה צריך לעשות בפועל כאשר לובשים בגד ונודע שהבגד שעטנז.

בקשה נכונה בתפילה



בבקשת יעקב אבינו: בגיליון הקודם (מספר 451 עמוד 4) הובא שצריך אדם לבקש את בקשתו באופן ברור, כמשל שהובא במדרש (אסתר רבה פרשה ז סימן כד), על אדם שביקש בתפילתו חמור, וקיבל חמור צעיר לסחוב על כתפו. ושאלו, שאין לדבר סוף, ועלול להגיע לידי נערוון וסבל, כגון שעומד בהמתנה ארוכה בתחנה לאוטובוס שמתמהמה, ורוצה להספיק להגיע לחופה, יצטרך לבקש, שייגיע אוטובוס שנוסע למקום המסוים, ויפתח לו את הדלת, שיהיה 'רב קו' תקין, מקום פנוי לישיבה, מספיק דלק, מזגן איכותי, שלא יתקע בפקק, בלי תאונות, וכו'. והביאור בזה, מפורש בספר העיקרים (חלק ד פרק כד בסוף), שאין לבקש על הפרטים אלא על הכללים, שלא יכריח כביכול כלפי מעלה, שחייב לעשות באופן שהוא ביקש, אלא שיבקש את המבוקש עצמו. [והוסיף שהדרגה הגבוהה יותר, היא לבקש באופן של 'הטוב בעיניך עשה'].

ואפשר לבאר את גדר הדברים, שצריך להתפלל ולבקש מאת ד' על המטרה הנצרכת לו, ולא את הפעולה המסוימת שנראית לאדם שהיא הנצרכת לו. לדוגמה, שיתפלל שיוכח להגיע לחופה בזמן, ולא יתן עצות להקב"ה כיצד יגיע, כי הרבה דרכים למקום, וממילא לא שייך כאן נערוון, כאשר במילים פשוטות מפרש את כוונתו היטב, כמו יעקב אבינו שביקש את המטרה. ואילו יתפלל שייגיע במהירות רכב לתחנה, יכול להתפרש שייגיע רכב וידרוס אותו, יתכן שהרכב יסע לכיוון אחר, יתכן שישב ברכב ערבי מחבל, וכו', הוא צריך להגיע למקום פלוני בזמן פלוני, ועל זה הוא צריך להתפלל. אמנם במקום שהניקוד טובל שתי פירושים, והמתפלל מכין לפירוש מסוים, אחר כוונת הלב הן הדברים, ורק בימים נוראים יש דין מיוחד כיון שהם ימי דין שיפרש יותר את תפילתו, כמפורש במשנ"ב (סימן תקפ"ט ס"ק טז), לחיים יאמר בשב"א תחת הלמ"ד ולא יאמר בפת"ח, דלא לישתמע לאחיים לומר לא חיים, ובימים האלו שהם ימי דין צריך לדקדק ולפרט היטב תפלתו, אבל בשאר ימות השנה אנו אומרים והעמידנו מלכנו לחיים בפת"ח תחת הלמ"ד, ואין אנו חוששין לפי שאחר כונת הלב הן הדברים.

משיב כהלכה

**הפרס השבועי 100 שקל מזומן
הזוכה בפרס גיליון 451 בסך 100 שקל מזומן
כמו שמואל אנגל הי"ו**

תלמוד תורה 'לכמת שלמה' ירושלים

**שאלה: האם מותר וראוי לבקש בראש השנה
וביום הכיפורים על צרכי הרוחניים והגשמיים?**

מצד איסור שאלת צרכים ביום טוב, ומצד דברי
הזוהר שהמבקש הוא ככלל, הבקשות באמירת תשליך
ובפתחת הארון, אבינו מלכנו בכל התפילות ובנעימה,
מה הדין כשחל בחול, וכשחל בשבת?

מקורות: זהר (תיקוני זהר תקון ו כב), ריב"ש (סימן
תקכ), **שבלי הלקט** (סימן שה), **מאירי** (מגן אבות ענין
כד), רמ"א (סימן תקפד סעיף א), **משנ"ב** (סימן תקפג
ס"ק ח), **מטה אפרים** (סימן תקפד סעיף כה), **לבוש** (סימן
תקפד סעיף א), **כתבי הסבא מקלם** (ימים נוראים), **ארחות
רבינו** (חלק ב עמוד קפא), **הליכות שלמה** (פרק א עמוד
טו), **משנת הלכות** (חלק יח סימן קפח), **פירוש שיח יצחק**
(סידור הגר"א פתיחה לר"ה).

במדור זה מופיעה שאלה בנושא הגיליון הבא, כל השולח
תשובה נכונה, בצירוף פרטי המשיב (שם, טלפון, מקום לימוד),
יכול לזכות בפרס. בחינת הזוכה על דעת רבני היכלתא ולפי
החלטתם הבלעדית. התשובות המובחרות יושלבו במידת
האפשר בגיליון הקרוב.

- ניתן להגיש תשובות באחת מהאפשרויות הבאות.
- קו 'הילכתא' טלפון 02-5377085 שולחה 4
- עמדות 'נדרים פלוס' ו'קהילות', קופת 'הילכתא' - 'עומק הפשוט'
- חדר 'קול הלשון', ישיבת מיר ירושלים, יתיבת 'הילכתא'
- בפקס מספר 1532-6507823
- במייל 5047867@gmail.com

**המדור הוקדש לעילוי נשמת המשגיח דשיבת מיר
הגר" חיים זאב ב"ר אליעזר יהודה פינקל זצ"ל
נלב"ע י"ח אלול תשכ"ה ת.נ.צ.ב.ה.**

דינים העולים

- איסור דרבנן:** חכמים אסרו לבקש צרכי בשבת, הן ברבים,
והן בבקשות פרטיות. משום: א. ממצוא חפצך. ב. דובר
דבר. ג. מכניס צער בליבו וגורם לביטול עונג שבת.
- תפילת שבת:** בתפילת שמונה עשרה אין אומרים ברכות
אמצעיות של חול, אלא ברכה מיוחדת לשבת. טעה
והתחיל של חול גומר הברכה, וחוזר ואומר של שבת.
- טופס ברכות:** בקשה שהיא מטופס התפילה מותרת, כגון
רענו זוננו בברכת רחם. כל נוסח קבוע מותרת משום טופס
ברכה, ויש מתירים רק בקשה שבתוך הברכה, שהבקשה
נפטלת לברכה, ולא בקשה שאחר הברכה. ונפק"מ
להרחמן בסוף ברכת המזון, ואלקי נצור בסוף התפילה.
- הרהור:** מותר לבקש צרכי בשבת בהרהור. בקשה בהרהור
יש לה כח תפילה, ומקובלת לפני הקב"ה.
- סכנת נפשות:** אין מבקשים על החולה בשבת, ואומרים
'שבת היא מלזעזק ורפואה קרובה לבוא'. אבל על חולה
מסוכן היום, וכן בכל פיקוח נפש של הכלל או הפרט,
וגזירות מזונות, צועקים ומתירעים בשבת.
- תשובה:** אין מתודים בשבת, ומכל מקום מותר לומר
תפילת 'אלוקי עד שלא נוצרת', שחזרת עונות מותרת
בשבת, שאינו מתודה ומצטער. בקריאת שמע שעל
המיטה נחלקו אם לומר את תפילת 'רבנו של עולם', ומכל
מקום לא יאמר 'יהי רצון שלא אחטא עוד'.
- ברכת כהנים:** אסור לומר את תפילת 'רבנו העולמים'
בברכת כהנים, אלא אם כן חלם באותו לילה חלום רע
שמוותר אפילו להתענות ולבכות.
- זמנים מסוגלים:** בהדלקת נרות שבת מותר לבקש על
הצאצאים שזהו זמנה. בקשות על רוחניות (כגון על אתרוג
מהודר, תפילת השל"ה) נחלקו הפוסקים אם מותר לבקש
בשבת. כשמיגיע לכותל אין היתר לבקש בקשות פרטיות.
- תפילות שונות:** אומרים יקום פורקן. כי היא ברכה ולא
בקשה. 'יבנו כל העולמים' לפני הקידוש בליל שבת,
יש מפקפקים שאינו כדיון, והרהר מתירים לאומרו משום
טופס ברכות, ועוד שהבקשה מוסיפה קדושת השבת.

נושא הגיליון הבא:

'בקשות פרטיות בראש השנה וביום הכיפורים'

טלו חלק בזיכוי הרבים העצום, והשתתפו בהוצאות הגיליון הבא

הגיליון נועד לעזור את לב הלומדים, נא לא לסמוך על הדברים הלכה למעשה בלי לעיין במקורות

ברכת מזל טוב ליריד מערכת הילכתא הג"ר ישראל גולדברג שליט"א לרגל השמחה
השרויה במעונו בהולדת בנו שיח"ב בשעט"מ, יהי רצון שיוכה להכניסו בבריתו של
אברהם אבינו בעתו ובזמנו, ולגדלו לתורה ולחופה ולמעשים טובים, ונאמר אמן

הילכתא

לדעת לחיות כהלכה

גיליון שבועי עומק הפשוט
שיעורים וימי עיון
בית הוראה טלפוני
בירורי הלכה אקטואליים
קו מידע הלכתי
חוברות הדרכה

מכון הילכתא

מענה אנושי: 02-5350-535 פקס: 02-6507-823

לקבלת הגיליון במייל: 5047867@gmail.com

קו מידע הלכתי
02-5377-085

ניתן להאזין לשיעורים, הודעות,
עדכונים, רישום להגרלות, ועוד...